

դուրսին վրայի աղբիւրին համար :

Պալատին երկու քովերը՝ Նեղոս ու Տիբեր գետերուն մարմարինէ արձանները կան . վերի ծայրն ալ աշտարակ մը . անոր մէջ ժամացոյց մը կայ, մէկ մեծ զանգակ մըն ալ որ երբ պապերը վախճանին՝ ան ատեն կը զարնեն : Ըստ աշտարակէն հռովմաքաղաքը շատ գեղեցիկ կ'երևնայ, ու քաղաքին եօթը բլուրը ու չորս կողմի ընդարձակ դաշտերը որոշ կը տեսնուին : Կապիտոլինին թանգարանը աս պալատին ձախ կողմը կ'իյնայ . Կղեմէս ԺԲ աս շէնքը սկսաւ շինել, Բենեդիկտոս ԺԴ, Կղեմէս ԺԳ ու Պիոս Է կատարելագործեցին ու հետ զհետէ զարդարեցին :

Ըստ թանգարանին մէջ եղած հաւաքմունքը խիստ հին ու սակաւագիւտ բաներ են, որոնց նմանը գրեթէ տեղ մը չկայ :

Կապիտոլինի աջ դին է ինչուան հիմա Տարպեան ժայռը, որ 25 ոտք բարձրութիւն ունի . ատենովնայնչափ մըն ալ աւելի բարձր է եղեր : Ըսկէ վար նետելով կը սպաննէին հռովմայեցիք քրէական յանցանքի տէր չարագործները :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Սարգիստ Լուսեր :

ՏԿԱՐԱՄԻՏ մարդիկ տեսնելով քրիստոնէական սուրբ կրօնքին՝ ի սկզբունէ հետէ ներքին և արտաքին թշնամիներէն քաշած հալածանքը, կրնան գայթակղիլ թէ ինչպէս աս կրօնքը ըստուծմէ հաստատուած կըրնայ ըլլալ որ այսպէս միշտ կը հալածուի . մանաւանդ երբոր տեսնեն որ բուն եկեղեցւոյ որդւոց ու պաշտօնէից մէջէն ելեր են շատ հեղ իր հալածիչները : Բայց իմաստուն ու ճշմարիտ հաւատացեալը կը տեսնէ նաև աս բանիս մէջ կրօնից սրբութիւնն ու

ճշմարտութիւնը . վասն զի աս կրօնքը որչափ որ հալածուի, ու աղանդապետները ջանան անոր հիմը շարժել, այնչափ աւելի պատճառ կ'ըլլան անոր հաստատութեանը, և կը ստուգեն Քրիստոսի ըսածը թէ սուտ մարդարէներ պիտի ելլեն՝ որ ոչխարի հագուստով գայլեր են . պիտի յարձակին իր փարախը, ու ջանան յափը տակեւանմեղ գառինքը . և թէ պէտք է որ ցորենին հետ որոմն ալ բուսնի : Ընաբերոց ժամանակէն ինչուան ժառարը շատ աղանդաւորներ զարնուցան եկեղեցւոյ անշարժ վիմին ու փշրեցան՝ . ասոնց փոշիէն ելաւ Սարտինոս Լուսեր, որ անկէ ինչուան հիմա ելած աղանդներուն դրօշակիւրը և հայրը սեպուեցաւ, ու իրեն հագուովը լցուած աշակերտները անպակաս են . անոր համար արժան է կարճ կերպով մը պատմել իր վարքը, որով իմացուի իր հոգին ու իրեն հետեւողներուն միտքը :

Սարտինոս հիմակուրնէ կ'իմացընենք մեր ընթերցասիրաց, որ այսպիսի աղանդապետի մը վարքը պարզ պատմութեան պէս միայն կը պատմենք հոս, և ոչ թէ իրեն մոլորութիւնները հերքելու մտքով : Գիտենք որ դժբաղդութեամբ աս բանս ալ հարկաւոր էր մեր ազգին այսպիսի ժամանակ . բայց օրագրիս բուն վախճանէն դուրս սեպելով աստուածաբանական խնդիրները (ինչպէս որ ուրիշ անգամ ծանուցեր ենք), առանձին գրքերով յուսանք որ ան պարտքն ալ կը կատարենք :

Նաև Սարտինոս Լուսեր Գերմանիայի Սաքսոնիա նահանգին Լյուքսէպէն քաղաքը 1484^{ին} աղքատ տնէ մը : Սանկութեւն ատեն արժանի յիշատակի գործ մը չպատմուի իր վրան . միայն կ'ըսեն թէ Լուսեր մեծ սէր

1 Ասոնց կը յարմարի Ագաթանգեղոսին ըսածը . « Ուս եգեալ համբաւնայր հարկանէր ընդ վիմին հաստատութեան, ընդ հաւատոցն եկեղեցւոյ . վիմին ինչ ոչ սոնանէ կարացեալ ինքն առ վիմին խորտակեցաւ » :

ունենալով ուսման, իր աղքատութեանը չնայեցաւ ու սկսաւ դպրոց երթալ. և այնչափ կարօտ ու աղքատ էր որ խաղ կանչելով տնէ տուն կը պտըտէր ու կը մուրար: Բնական ճարտասանութիւն մը ունէր. անոր համար 1505^{ին} փիլիսոփայութեան վարժապետ ընտրուեցաւ իր ֆոլորթի համալսարանը. բայց ետքը յանկարծ միտքը դրաւ որ թողու աշխարհք ու () գոստինեան կրօնաւորաց վանքը քաշուեցաւ: Ս ասն զի երբոր օր մը իր ընկերներուն հետ զուարճութեան համար քաղաքէն դուրս ելեր էր, ընկերներէն մէկը կայծակէ զարնուելով մեռաւ. աս յանկարծական սարսափէն կրօնաւոր եղաւ ի ուտեր, ու իր ծնողացը ու բարեկամներուն աղանչանքին մօտիկ չըրաւ, որ հակառակ էին իրեն աս նոր վիճակին. մասնաւոր եռանդեամբ մը ինքզինքը տուաւ կրօնաւորական ճգնութեանց, և մանաւանդ պահոց: Իր մեծաւորաց հրամանաւր ի թիթեմպերկի համալսարանը աստուածաբանութիւն սորվեցաւ. 1512^{ին} Սաքսոնիոյ Փեդերիկոս կայսրընտիրը իր ծախքով վարդապետութեան պատուոյ հասուց զինքը, ու համալսարանին վարժապետ ընտրեց:

Բնութեամբ խիստ էր ի ուտեր ու տաքարիւն, երեւակայութիւնը սուր, ճարտասանութիւն վառվռուն, ձայնը զօրաւոր, ու ինքը չափէ դուրս ինքնահաւան ու յամառ: Ինչուան իրեն վարդապետ ըլլալը ամէն կերպով պաշտպան էր հռովմէական եկեղեցւոյ. մանաւանդ թէ այնչափ նախանձաւորութիւն կը ցուցնէր ուրիշ մոլորեւոց դէմ՝ որ Լորամոսի քանի մը մոլորութեանցը համար բարկանալով կ'ըսէ եղեր. « Իս հերետիկոսը այրելու փայտերը կ'ուզէի իմ ձեռքովս դիզել պատրաստեալ: Բայց քիչ ատենէն Զովհաննէս Հուս աղանդաւորին գրուածքները կարդալով՝ պղտորեցաւ միտքը, ու իրմէ առաջ եղող աստուածաբաններուն բըռ-

նած ուժին դէմատեւութիւն մը ունենալով՝ ուզեց նոր ճամբայ մը բանալ:

Ինչ ատենները, այսինքն 1517^{ին}, իւն ժ հռովմայ քահանայապետը ըստ հին սովորութեան եկեղեցւոյ ներողութիւն հանեց անոնց համար՝ որ ողորմութեամբ կ'օգնէին հռովմայ սուրբ Պետրոսի եկեղեցւոյն շինութեանը, ու աս ներողութիւնս հրատարակելու պաշտօնը Ղոմինիկեան կրօնաւորաց յանձնեց, որ ուրիշ անգամ սովորաբար () գոստինեանց կը յանձնուէր: Ի ուտեր ալ () գոստինեան ըլլալով՝ իր մեծաւորին հրամանովը սկսաւ իր կրօնքին իրաւունքը պաշտպանել. անկէ առիթ առնելով՝ սկսաւ Ղոմինիկեանց զեղծմունքներն ալ խայտառակել. քանի գնաց իր կատաղի բնաւորութեամբը կուրցած՝ ներողութիւն հրատարակողին դէմ խօսելու ատենը՝ բուն ներողութեան դէմ ալ մոլորական կարծիքներ հանեց: Թէպէտ և այսպէս տաք գլխով կը կռուէր թշնամեացը հետ, բայց դեռ իր հպատակութիւնը ցուցնելով՝ կը գրէր պապին յարգութեամբ ու աղաչելով՝ որ իր թշնամիներուն մօտիկ չընէ: Իհաւաս կռիւը կայծ մը եղաւ որ սոսկալի կրակ ձգեց եկեղեցւոյ մէջ. որ եթէ աշխարհական իշխաններ իրենց շահը փնտռելով աս կրակը չըրբօքէին՝ կըրնար դիւրաւ մարիլ:

Հռովմայ քահանայապետը իր քաղցր ու հանդարտ բնաւորութեամբը առջի բերանը լռեց. ետքը երբոր իմացաւ ի ուտերի մոլորութիւնները, հռովմականեց զինքը. անիկայ մօտիկ չըրաւ, ու տեսնելով որ պապը իր նուիրակին ձեռքովը հայրաբար խրատել կ'ուզէ զինքը՝ արհամարհեց, Սաքսոնիոյ իշխանին պաշտպանութեանը ապաւինեցաւ: Հոն կատաղի գազանի մը պէս պահուրտած՝ սկսաւ թափել շատոնց մէջ ժողոված դառնութեան թոյնը եկեղեցւոյ գլխոյն դէմ. գրեց նաև Լորոպայի թագաւորաց, ու սկսաւ անվայել ու անպատկառ խօսքերով

գրգռել ցած մարդիկը եկեղեցւոյ օրինաց դէմ, ու սկսաւ քրիստոնէական պարտքերը մէկիկ մէկիկ մերժել և ուրանալ. ինչպէս Հռովմայ քահանայապետին գլուխ ըլլալը, կրօնաւորաց ուխտը, եկեղեցւոյ պահքը, քաւարանի վարդապետութիւնը, այսինքնննջեցելոց համար աղօթքը, խոստովանութեան խորհուրդը, մարդուս կամաց ազատութիւնը, նաև բոլոր խորհրդոց շնորհքը. միայն մկրտութիւնն ու հաղորդութիւնը կ'ընդունէր. առնոյք ալ չէ թէ իրենցմէ շնորհք կը բերեն մարդուս կ'ըսէր, հապա մարդուս միայն հաւատքը կ'արթնցունեն: Պատարագին համար ալ կ'ըսէր թէ պարզ յիշատակ է Վրիստոսի փրկագործութեանը, ու մարմնոյ և արեան սուրբ խորհուրդն ալ չէ թէ Վրիստոսի մարմին և արիւն, հապա Վրիստոսի աստուածութեանը հետ խառն և շփոթ հաց ու գինի է կ'ըսէր. բայց աս անխելք կարծիքը ինքն ալ չէր կրնար բացատրել:

Օարմանալին աս է որ ինքը | ուտեր հաւատքի լուսոյն հետ մօաց չափն ալ կորսնցընելով, իր առջի ճարտասանութեանը տեղ անճոռնի ոճով մը երբեմն սուտ մարգարէի պէս մէյմը Ղստուծոյ կողմանէ, մէյմը սատանային կողմանէ կը սպառնար իրեն հետևողներուն. երբեմն ալ հայհոյութեամբ ու աղտեղի խօսքերով կը գրգռէր ցած ժողովուրդը. և ագահ ու փառասէր իշխանաց հրաման տալով որ եկեղեցւոյ ստացուածքը յափշտակեն՝ շատ մարդիկ իր կողմը որսաց: Իր գրուածքները այնպէս աղտեղի ու գարշելի օրինակներով լեցուն են՝ որ խելացի մարդ մը չկրնար առանց զգուշելու կարդալ. ինչուան անաստուած Ողթէրն ալ աս աղանդապետին համար կ'ըսէ, թէ «Ի՞նչ ցած կոպտութենէն, որ մեր օրերը այսչափ զգուշելի է, ինչպէս չէին խրտեր»:

Թեպէտ հիմայ ալ աշխարհքիս վրայ ամենայն խելք ունեցող մարդ-

կանց | ուտերը մոլորած ու գռեհիկ մարդ մը կ'երևայ, բայց ան ատեն իր գազանային ատելութեամբը ու սատանայական ամբարտաւանութեամբը տակն ու վրայ կ'ընէր Վրիստոսի եկեղեցին Վերմանիայի մէջ. ճշմարիտ հովիւները հալածեց, ու իրեն նման գայլերը շատցուց, որով Վերմանիոյ մեծ մասը բաժնեց սուրբ եկեղեցւոյ միութենէն: Իսբանիս ինքն ալ զարմանալով մը գրեր է. «Վեռ և ոչ պզտիկ քար մը խախտելու ձեռք զարկի, դեռ և ոչ վանքի մը կրակ տուի. միայն գրչիս ու բերնիս ուժովը այսչափ վանքեր աւերակ դարձան, ու այնչափ չարիք ըրի պապին (այսինքն եկեղեցւոյ), որ և ոչ բռնաւոր թագաւոր մը իր բոլոր զօրութեամբը կրցեր էր ընել»:

Ինչմիտ պարծանք, զգուշելի ամբարտաւանութիւն:

Երբեք ալ եկեղեցւոյ արթուն հովիւը ու կտրեց 'ի միութենէ մարմնոյն Վրիստոսի այսպիսի փտեալ անդամը, որ իր ժահահոտութեամբը կ'ապականէր բոլոր Լաւրոպան: Բայց | ուտեր արդէն իր յամառութեանը մէջ՝ և իրեն պէս թոյլ իշխաններուն պաշտպանութեամբը զօրացած ըլլալով, յանդգնեցաւ այրեց հրապարակաւ քահանայապետին կոնդակը:

(ՄԱՅԱԾԸ ՅԱԶՈՐԴ ԹԵՐԹԻՆ ՄԵՋ)

ՄՈԼՈՐՈԹԻՒՆԸ ճշմարտութենէն խոտորիւ մըն է. ու մոլորութեան պատճառը կամ տգիտութիւն է, կամ կիրք, կամ պակասամտութիւն: Սխալ մտնէր աղէկը գէշի տեղ ու գէշն աղէկի տեղ առնել է. և ասոր պատճառը կրնայ ըլլալ անմտադրութիւն, կամ տկարամտութիւն: Իսկ նախապաշարովը, որ խախալ կ'ըսուի, ան մոլորութիւնն է՝ որով մէկը առանց քննելու մէկ բան մը՝ աղէկի կամ գէշի տեղ կը գնէ. ու շատ մոլորութեանց աղբիւրը աս նախապաշարունն է: Անհաւատին մոլորութիւնը նախապաշարունն չքուրթի՝ թէ որ ինքիրմէ մտածեր ու հնարեր է. բայց թէ որ լածն ու կարգացածը միայն կը խօսի, նախապաշարունն է:

Առնոյք և այսպիսի բառերը աղէկ որ զանազանութիւն, շատ կռիւներ կը գազրին: